

LUND UNIVERSITY

En liberal ser på vänstervågen 1968

Jonung, Lars

Published in:
Men Lundagård lever. Sverige äldsta studenttidning 1920-2020

2021

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Jonung, L. (2021). En liberal ser på vänstervågen 1968. I A. Alsmark, K. Bernhardsson, L. Gisborn, L. Jansson, & P. Lindström (Red.), *Men Lundagård lever. Sverige äldsta studenttidning 1920-2020* Helium Press AB.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

En liberal ser på vänstervågen 1968

✍ LARS JONUNG, PROFESSOR I NATIONALEKONOMI, SKRIVER OM DET RÖDA REVOLUTIONSÅRET 1968 DÅ STUDENTKÅREN VAR FORTSATT GEDIGET KONSERVATIV OCH OPOLITISK.

”Shanghaibörsen är stigande medan Hongkongbörsen är oförändrad”. Så börjar Ekonomiekot denna vårmorgon år 2019 när jag ska fästa mina minnen på pránt av tiden som medlem i redaktionen för Lundagård 1968–69.

En hädisk tanke slår mig, inspirerad av Ekot. Tänk om jag – i egenskap av studentkårens internationelle ombudsman våren 1968 – hade rest mig upp på ett möte och högljutt förkunnat följande prognos: ”Om 50 år kommer Volvos och Saabs personbilstillverkning ägas av kinesiska kapitalister. Vi i väst kommer att oroa oss över Kinas enorma investeringar i Europa och över landets imperialistiska och koloniala ambitioner i Afrika och Asien. Inte nog med det, Kina har lagt sig på en raketliknande tillväxtbana genom att övergå från Maos kommunism till att förlita sig på kapitalism, privat företagande och internationell handel. Kinas regering försvarar den internationella frihandeln mot USA:s försök att undergräva den. Som del av steget från plan till marknad kommer Shanghaibörsen vara en av de största börserna i världen. Tro mina ord!”

Hur skulle reaktionen år 1968 ha blivit från en publik med inslag av testuggande marxister, Kinakramande vänsteraktivister med Maos lilla röda i fickan, i en miljö där socialistiska tidskrifter som *Häftan för kritiska studier*, *Zenit* och *Kommentar* var ledande i intellektuella kretsar i Lund? Och där tron på den historiska determinismen var stark, dvs att utvecklingen var bestämd att gå från kapitalism via revolution till socialism och kommunism. Antagligen skulle jag ha blivit betecknad som bisarr borgerlig reaktionär, en hopplös liberal dömd att bli överkörd av historien – åtminstone olämplig att vara Kårens internationelle ombudsman.

Jag kom till Lund höstterminen 1965 med starkt intresse för samhällsfrågor, ekonomi och politik, indoktrinerad av *Dagens Nyheter* under Herbert Tingsten. Efter att ha prövat teknisk fysik på LTH någon termin och slagit bort tanken på att bli medicinare blev det nationalekonomi för hela slanten. Samtidigt engagerade jag mig i Liberala studentklubben och

Enmansdemonstration i Lundagård
Siste april 1968. Foto: Per Lindström.

i studentkåren – nyfiken på denna del av det lundensiska livet, inspirerad av vad jag läst i och om den traditionstygda Lundagård.

Under våren 1968 såg jag den framväxande vänsterrörelsen som ett allt tydligare hot mot det öppna liberala samhället. Det var verkligen en vänstervåg. Kritiken mot USA i Vietnam, mot kolonialism och förtryck kunde jag instämma i. Det var ju från början liberaler som formulerat denna kritik. Men vänsterns öppna och varma hyllningar av enpartidiktatur i Kina och Kuba och klara förkastande av yttrandefrihet, åsiktsfrihet och marknadsekonomi, förutsättningarna för den liberala demokratin, fann jag skrämmande och hotfulla. Först ville jag inte riktigt tro att vänsterstudenter verkligen ville gå så långt, men det gick inte att blunda för deras diktaturkramande. Den var helt fundamental i vänsterns världsbild.

Vad göra i detta läge? Två steg minns jag som centrala. Ett steg var att vi bildade ett studentparti, LURD, Lunds Radikala Demokrater, i augusti 1968. Det var ett försök från studenter med liberala, centerpartistiska eller socialdemokratiska sympatier att samarbeta inom Kåren för att bli en motvikt till den extrema vänstern, som organiserade sig i Kårens första

studentparti, SDS, Studerande för ett Demokratiskt Samhälle. Vi skulle utgöra ett klart alternativ – radikala men inom ramen för en demokratisk samhällssyn – i kärvalet november 1968. Vårt upprop kom in i Lundagård 11/1968 vid sidan av SDS:s.

Valet senare på hösten 1968, ett rekordval med skyhögt valdeltagande, gav de konservativa FRIS, Lunds Fria Studenter, som arbetade mot politiseringen av studentkåren, en bedövande majoritet på 61 av 91 platser i deputerade. SDS kom in som tvåa med 14 platser och LURD på tredje plats med 9 platser. Studentkåren, åtminstone de som röstade, var således gediget konservativ och ”opolitisk” under det röda revolutionsåret 1968.

Ett annat steg – långt viktigare – var att slå vakt om Lundagård som ett självständigt organ, att hindra vänstern från att ta över och förvandla tidningen till en socialistisk megafon. Här gällde det att finna en lämplig redaktör, lyhörd för radikalism, öppen för debatt, respekterad och gärna liberal. Per Gahrton blev mitt förslag. Om jag minns rätt, så fick jag uppgiften att söka upp honom och erbjuda honom att bli redaktör. Per tog emot, lyssnade och svarade snart ja, något halvbuttert. Han var inte impulsiv, inget solsken som strålade när han fick höra min fråga. Kanske förstod han vilken utmaning han ställdes inför?

Per blev redaktör. Kort därefter fick jag frågan om jag ville ingå i hans redaktion. Mitt svar blev genast ja. Så hamnade jag i Lundagård med Lennart Berntson, då känd vänsterprofil, samt med Gustaf Edström, Sven Windahl och Lena Sandberg som övriga redaktionsmedlemmar. Där möttes jag också av den jovialiske ekonomichefen Kjell Sörensson. Han fungerade som smörjoljan som fick det mesta att flyta friktionsfritt, fylld med passande anekdoter. Han var kopplingen tillbaka i tiden – tidningens kollektiva minne.

Vad gjorde jag då i redaktionen? Flera svar får jag när jag bläddrar i Lundagård från 12/1968 till 10/1969. Ett märkligt svar, närmast planekonomiskt, finns i 3/1969 där två ”innehållsanalytiker” räknar ut vad redaktionen bidragit med. Under sista halvåret 1968 skrev redaktören 11 procent av innehållet, jag 5 procent och Lennart 4 procent.

Vad skrev jag under denna kvot? En rad ganska oförargliga inlägg av typ översikter och intervjuer signerades av mig. I 12/1968 av Lundagård ritade jag en karta över ”den politiska snårskogen” för att beskriva de många politiska grupperingarna inom studentkåren under det aktiva 1968. En känd aktivist-anarkist lyckades jag inte klämma in. Han förärades istället en avslutande fotnot: ”P g a tekniska svårigheter återfinns ej Klas Hellborg i denna översikt”.

I det följande numret var det dags för en ny karta över universitetets ”administrativa snårskog” för att illustrera ”Utbildningsfabriken Lund”. I nästa nummer frågar jag tre arbetare vad de tycker om studenter. Svaren är tänkvärda mot bakgrund av att SDS:s ständigt gjorde sig till talesman för studenter och arbetare. Någon större entusiasm eller intresse för studenter fanns inte. På min fråga ”Vad tycker Du om UKAS” (på den tiden en omdebatterad universitetsreform)? ”Tja, jag är inte för honom. Han har sitt problem och jag har mitt”, svarade ”kioskförestånderska 50 år”.

I 16/1968, intervjuar jag kuratorer och läkare på abortbyrån i Lund. I

Lundagårds julnummer 1968 ställer jag nio frågor till Lions, till EOS, dvs frimurarna ”där varje hederlig, manlig medborgare med kristen livssyn är välkommen” och till Rotary, tre ”mansghetton i Lund”, om deras mål och medel i samband med julen.

Mer spännande blir det när jag gör en ”exklusiv intervju” med Andreas Papandreou i 15/1968 om militärdiktaturen i Grekland där han lägger hela skulden på CIA och USA. Han var då gästföreläsare på national-ekonomiska institutionen i Lund. Detta är det enda av mina bidrag i Lundagård som, vad jag vet, fått internationell spridning. Den citerades i Moskvaradions ordinarie nyhetssändning enligt en notis signerad P G (Per Gahrton) i 17/1968.

Intervjun spreds också till Grekland många år senare. När jag arbetade som forskningsrådgivare vid EU-kommissionen i Bryssel kom jag i kontakt med grekisk ekonomisk politik – en surrealistisk upplevelse. Enligt en tolkning hade Greklands ekonomi underminerats av Andreas Papandreous politik. Hans vistelse i Sverige sägs ha inspirerat honom till att införa en välfärdsstat i Grekland när han blev premiärminister i sitt hemland. Kruket var att de populära sociala satsningarna finansierades på populistiskt sätt med snabbt stigande budgetunderskott och växande statskuld.

Till en rapport till några grekiska ekonomer bifogade jag mer skämtsamt en kopia av intervjun i Lundagård. Med tiden överraskades jag av ett varmt tackbrev på god svenska från Giorgos Papandreou, dåvarande premiärminister, son till Andreas. Han mindes tiden i asyl i Sverige och fann det ”imponerande att en ung ekonomistudent då gjorde en sådan intervju som studenttidningen Lundagård kunde publicera för att informera sina läsare om Grekernas kamp mot diktaturen”. Intervjun ska nu ”berika” arkivet för Andreas Papandreou. Avslutningsvis tackade han för min rapport. Ett år senare kollapsade Greklands ekonomi. Släkten Papandreou detroniserades politiskt.

Sedan hettar det till när jag i 17/1968 recenserar det första numret av *Häftet för kritiska studier*, där temat är ”kritik av den liberala nationalekonomin”. Den första uppsatsen, författad av den framstående marxisten Bo Gustafsson, jämför Marx mervärdeteori från 1867 med de tidiga marginalisterna, de nationalekonomer som la grunden för dagens neoklassiska teori, verksamma kring 1870. I korthet driver han tesen att marginalismen är ett påfund av bakåtsträvande ekonomer för att kasta ut Marx mervärdeslära.

Jag sparar inte på krutet. Gustafssons uppsats slutar i stort sett 1871. Han ser inte vad som hänt sedan dess. Den apparat som används för att analysera den ekonomiska politiken såväl i socialistiska som i kapitalistiska ekonomier vilar inte på Marx värdeteori utan på den förhatliga marginalismen i nya skepnader. Den liberala nationalekonomin har ständigt utvecklats medan marxismen som ekonomisk teori i stort sett har stått och stampat på samma fläck.

Sedan tar jag upp övriga bidrag riktade mot den liberala ekonomiska teorin. Här är jag lika hård. Författarna är helt enkelt okunniga om modern nationalekonomi. Min slutkläm blir ”Den liberala analysapparaten har mer precision och är bättre anpassad än den marxistiska för att finna

Mössbränning i Lundagård, Siste april 1968. Foto: Per Lindström.

svagheter, orimligheterna och orättvisorna i de nutida ekonomierna, såväl kapitalistiska som socialistiska.”

Tydligt ansågs jag vara för skarp. Någon ”osynlig hand”, kanske redaktörens, kompletterade min långa recension med en kortare anmälan signerad av min redaktionskollega Lennart Berntson. Han säger föga om innehållet i det första numret av *Häften för kritiska studier*. Istället börjar han med att konstatera att den borgerliga nationalekonomin tillhör de ”förvetenskapliga ideologierna” och slår till sist fast att nationalekonomin är ”den kanske mest ideologiska av alla de liberala vetenskaperna”. Den har således inget att erbjuda ”kritiska studenter” förutom ”tekniskt avancerade modeller” utan ”verklighetsanknytning”. Kontrasten mellan Berntson och mig är total. Sedan dess har han förvisso övergett sin marxism – men det är en annan historia.

Det blir mer om socialismen i 3/1969, när jag anmäler en essaysamling av Bo Södersten, då framträdande röd socialdemokratisk professor i Lund och dessutom en av mina lärare. Södersten kräver socialisering av svensk ekonomi som medlet för att nå slutmålet: ett bättre samhälle med ökad jämlikhet och snabb ekonomisk tillväxt. Samtidigt avfärdar han marxismen som ovetenskaplig. Hans modell för socialism bygger på användningen av prismekanismen. Min främsta invändning är att socialismen stryper friheten. I min slutkläm skriver jag ”Liksom de flesta

socialistiska teoretiker undviker Södersten att diskutera den politiska frihetens existensvillkor i det socialistiska samhället”.

Per Gahrton blev en bra redaktör för mig. Han skrev själv mycket – gärna om sig själv och sina favoritämnen. Han lämnade oss övriga att skriva om vad vi ville. Han var en liberal låt-gå redaktör. Mötena med redaktionen var stillsamma tillställningar. Lundagård blev en tidning som återspeglade främst vad som hände i Lund och i världen. Poesi och dikt, inklusive Q-dikten, gavs låg prioritet. Skribenterna kom från hela skalan från vänster till höger – den var en öppen tidning 1968/69 som jag uppfattade den då – och nu när jag bläddrar i de gamla numren.

Vad lärde jag mig under året med Lundagård? Kanske fann jag att det var roligt att skriva och publicera sig. Den inställningen har jag behållit sedan dess. Jag insåg tidigt att skriver man mycket och länge om ett ämne så kan man med lite tur bli professor i ämnet i fråga. Detta recept följde jag.

När jag idag – 50 år senare – ser tillbaka på 1968 så känner jag fortfarande en förvåning och oro. Hur kunde så många s.k. intellektuella svepas med i den marxistiska och kommunistiska yran? Hur kunde de vara så antidemokratiska och bli så övertygade om att framtiden fanns i diktaturer som Maos Kina och Castros Kuba och att kapitalismen och marknadsekonomin var dömda att försvinna och ersättas av socialism?

Min högst personliga och fördomsfulla uppfattning är att de började sina studier i Lund i fel ända – de började med Marx och hans många uttolkare. Av detta skäl saknade de analysen för att kunna identifiera svagheter i marxismen. De stängde in sig i en kollektiv bubbla av okunnighet beträffande all ekonomisk teori som kommit efter 1800-talets första hälft, dvs efter Marx skrifter publicerats. De hade ett enormt handikapp – de var 100 år efter i utvecklingen – utan att veta om det eller vilja veta om det.

Åter till morgonens Ekonomieko. Ser det då ljusst ut för framtiden när Shanghaibörsen är stigande? Mitt svar är nej. Den liberala demokratin är i kris, angripen från många håll. Kina, Kuba och Vietnam är alltjämt diktaturer. Kritiken mot den liberala ordningen kommer fortfarande från extremvänstern men nu förstärkt av en extremhöger som inte fanns på 1960-talet. Kampen för det öppna samhället fortsätter.

Lars Jonung

Redaktionsmedlem i Lundagård 1968–1969

Professor emeritus i nationalekonomi, Lunds universitet